

Костенко А.М.

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті обґрунтовано підходи до диверсифікації зовнішньоекономічної діяльності в умовах глобалізації. Доведено, що процес управління диверсифікацією повинен носити безперервний характер. Запропоновано модель управління диверсифікацією зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств, який дозволить підвищити обґрунтованість прийнятих рішень, забезпечити гнучкість і оперативність управління, що в цілому приведе до підняття престижу України, зміни її місця на світових товарних ринках.

Ключові слова: управління, диверсифікація, модель, зовнішньоекономічна діяльність, конкурентоспроможність.

Постановка проблеми. Підвищення взаємозалежності національних економік, активізація інтеграційних процесів призводить до об'єктивної необхідності використання глобального підходу до ведення бізнесу. У цих умовах зовнішньоекономічні зв'язки стають усе більш помітною складовою частиною господарської діяльності підприємств і організацій, зростає інтерес до участі в економічному, виробничому і науково-технічному співробітництві з партнерами із зарубіжних країн. Сфера господарської діяльності підприємства, пов'язана з міжнародною виробничою і науково-технічною кооперацією, експортом і імпортом продукції, виходом підприємства на зовнішній ринок визначається як його зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД).

Переоцінка принципів і модельних характеристик економічного розвитку, що відбулася в сучасному суспільстві, змінила уявлення про міжнародне співробітництво. У зв'язку з подальшим загостренням конкурентної боротьби на світових ринках, об'єктивно позначилася потреба в ускладненні і диверсифікованості як технологічних, так і організаційних моделей виробництва, інформаційної насиченості й комунікативності ЗЕД, яка тісно пов'язана з цілями та методикою використання економічних інструментів.

Реалізація цілей ЗЕД в умовах глобалізації передбачає стратегічний рівень управління діяльністю, що включає, у тому числі рішення, пов'язані з визначенням можливості та форми виходу на зарубіжні ринки, вибір цільових сегментів, способи проникнення на них, обізнаності з вимогами замовника інших країн і т.д.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасній економічній літературі питання теорії та практики стратегічного управління міжнародною діяльністю підприємства, у тому числі диверсифікації зовнішньоекономічної діяльності, отримали розвиток в наукових роботах Б. Бермана, Дж. Гелбрейта, Дж. Данінга, Ф. Котлера, Д. Кревенса, Ж.-Ж. Ламбена, М. Портера, Дж. Сакса, Дж. Стігліца, А. Томпсона, А. Чандлера, С. Хаймера та ін.

Аналіз сучасних підходів щодо диверсифікації зовнішньоекономічної діяльності [1-5] визначив проблему, пов'язану з відсутністю цілісної системи, що потребує подальшого дослідження.

Мета статті. Метою статті є розгляд сутності диверсифікації зовнішньоекономічної діяльності та обґрунтування моделі управління диверсифікацією зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Серед основних проблем теорій зовнішньоекономічних відносин знаходиться поєднання інтересів національної економіки та інтересів підприємств і фірм, що беруть участь в міжнародному товарообігу. У першу чергу це пов'язано з тим, як

окремі фірми конкретних країн отримують конкурентні переваги у світовій торгівлі деякими товарами в конкретних галузях.

Зовнішньоекономічна діяльність здійснюється конкретними виробничими структурами (підприємствами та їх об'єднаннями). Процеси глобалізації диктують різноманітність і гнучкість розвитку різних форм ЗЕД. При цьому глобалізація обумовлює їх здатність швидко перебудовувати економічну структуру і підвищувати якість продукції, що випускається у відповідь на посилення конкуренції з боку іноземних компаній. Підприємства - суб'єкти ЗЕД повинні володіти конкурентними перевагами (відмінними від існуючих всередині країни), які і характеризують потенціал участі підприємства у світогосподарських зв'язках. Ключова функція ЗЕД на мікрорівні представляється в реалізації конкурентних переваг підприємства на міжнародному рівні і забезпечення його участі в системі світогосподарських зв'язків.

За результатами аналізу сучасних теорій економіки і менеджменту пропонуються такі напрямки у сфері управління ЗЕД:

1) управління зовнішньоекономічною діяльністю – це вироблення керуючих впливів на основі застосування економічних теорій та визначенні критеріїв ефективності діяльності у вартісному вираженні;

2) міжнародний менеджмент – це аналіз середовища здійснення діяльності, облік відмінних чинників ведення бізнесу в різних країнах, управління по змінам.

Перший напрямок має методологічну основу управління зовнішньоекономічною діяльністю як процесу розробки міжнародних і національних стратегій, політик і механізмів, функціонування системи інститутів, органів і механізмів регулювання зовнішньоекономічної діяльності на національному та на багатосторонньому рівні, яке становить класичні напрямки економічних теорій, досягнення кейнсіанства та інших сучасних шкіл і наук. Практичною реалізацією наукового підходу до управління є механізм управління, який послідовно взаємопов'язаних такі компоненти управління як принципи, методи, функції.

Другий напрямок ґрунтується на міжнародному менеджменті – особливий вид менеджменту, головними цілями якого виступають формування, розвиток і використання конкурентних переваг фірми за рахунок можливостей ведення бізнесу в різних країнах і відповідного використання економічних, соціальних, демографічних, культурних та інших особливостей цих країн в міжгалузевому взаємодії.

Для підвищення ефективності управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємства є необхідність поєднувати обидва напрямки. Відповідно до цього положення здійснюється формування змісту основних компонентів механізму управління.

Міжнародний інститут управлінського розвитку (IMD) опублікував рейтинг найбільш конкурентоспроможних економік за 2017 рік. Дослідження опубліковане на сайті інституту. Україна зайняла в рейтингу 60 місце, опустившись на одну позицію. На першому місці рейтингу опинився спеціальний адміністративний район Китаю Гонконг. На другому місці опинилася Швейцарія, а замикає трійку лідерів Сінгапур. Далі йдуть США, Нідерланди, Ірландія, Данія, Люксембург, Швеція. Замикають першу десятку Арабські емірати [7]. Але потрібно враховувати корінні політичні та економічні зміни, що відбулися в 2013-2014 роках, які поставили Україну перед фактом неможливості подальшої економічного взаємодії з традиційними партнерами. Анексія АР Крим і військовий конфлікт на частини територій Донецької і Луганської областей унеможливають відновлення традиційних економічних зв'язків з РФ. Крім того, коопераційні зв'язки, що залишилися від СРСР з колишніми радянськими республіками несуть в собі ефект науково-технічного гальмування, через їх відсталість та відсутність стимулів для розвитку нових технологій [6].

Завданням України на поточному етапі є диверсифікація економічних зв'язків таким чином, щоб як максимально використовувати як життєздатні пострадянські зв'язки, так і створити нові, з метою максимального вбудовування економіки України в глобальну світову економіку.

Визначення найбільш перспективних напрямків економічної взаємодії України з глобальними партнерами передбачає такі основні етапи:

- аналіз тенденцій, що виникли у зовнішньоекономічній діяльності України в результаті російсько-українського конфлікту;
- аналіз основних тенденцій у світовій торгівлі; аналіз основних світових інвестиційних потоків;
- синтез рекомендацій щодо реформування економіки України відповідно до мети інтеграції в світову економіку.

Це викликало інтерес до розробки ефективних моделей диверсифікації зовнішньоекономічних взаємодій.

Вся сукупність факторів, що визначають можливість підприємства диверсифікувати свою зовнішньоекономічну діяльність, ділиться на внутрішні, національні та інтернаціональні, а також міжнародні чинники, пов'язані з рухом товарів і послуг між країнами. На основі зіставлення національних, міжнародних стандартів і внутрішніх факторів приймаються стратегічні рішення про вибір країни (групи країн) з найбільш підходящими (з точки зору власних можливостей підприємства) умовами для здійснення даної ЗЕД.

Основні етапи стратегії диверсифікації для підприємства полягають у наступному.

По-перше, перш ніж прийняти остаточне рішення про вихід на міжнародні ринки, підприємство повинно оцінити можливий ризик і свою здатність діяти в світовому масштабі, що вимагає аналізу не тільки маркетингового, але і фінансового, виробничого, науково-технічного, кваліфікаційного, інтелектуального та іншого потенціалу підприємства.

По-друге, підприємство повинно обґрунтувати основні конкурентні переваги своєї продукції і потенціалу в цілому, за рахунок яких воно могло б завоювати ті чи інші позиції на зарубіжних ринках.

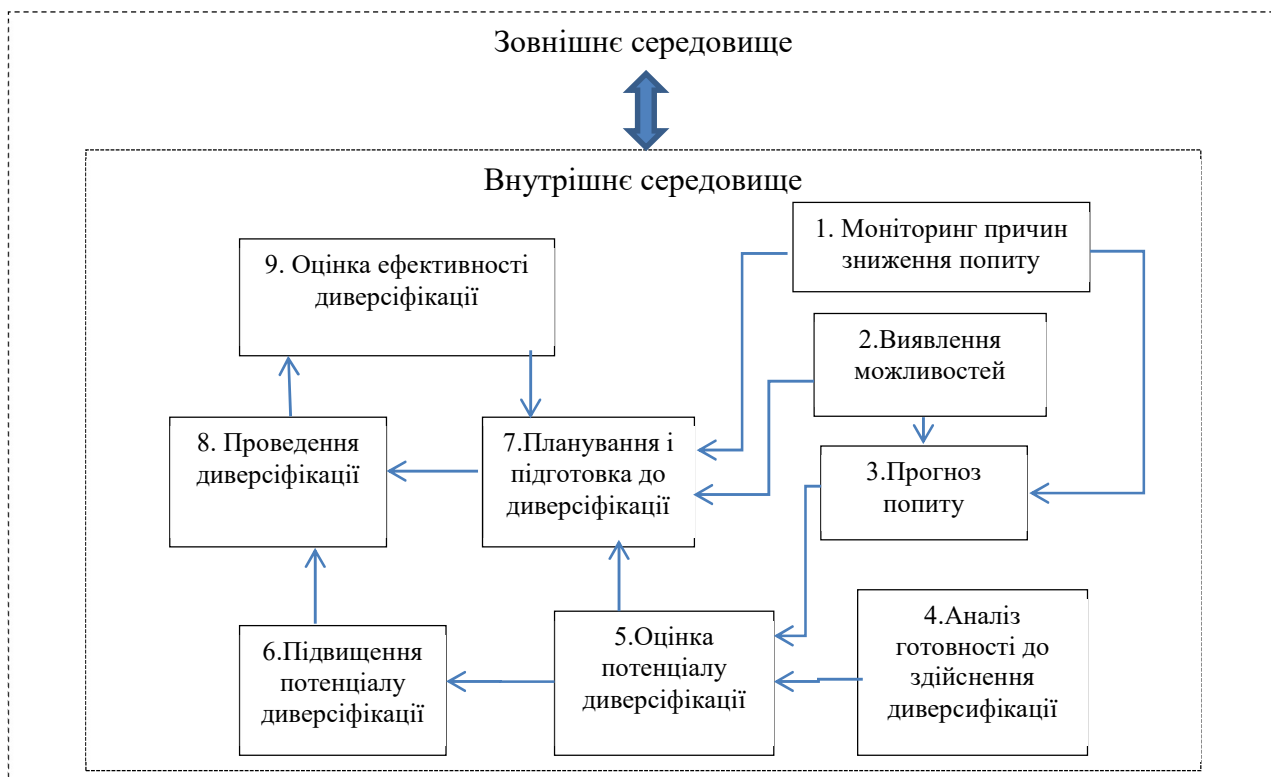

Рисунок 1 – Модель управління диверсифікацією зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств

По-третє, керівництво підприємства приймає рішення про те, на які ринки компанія буде виходити.

По-четверте, визначаються конкретні моделі виходу на ринок.

По-п'яте, необхідно враховувати визначення стратегічних цілей в системі координат «товари – ринки».

Диверсифікація зовнішньоекономічної діяльності підприємств націлена не на реалізацію випадкових експортних можливостей, а на систематичну планову роботу з дослідження зарубіжних ринків і вибору найбільш вигідних з них. Саме цей аспект часто не береться до уваги вітчизняними підприємствами. Кінцевою метою диверсифікації ЗЕД підприємства виступає підвищення її ефективності.

В основу розробки понятійно-методологічної моделі механізму диверсифікації покладено знання законів і принципів організації сфер діяльності, чий методи, інструменти, важелі і процедури використовуються в ході його побудови. Цінність ефективної моделі управління диверсифікацією полягає в її універсальній здатності адаптувати зміни внутрішнього середовища до нових завдань і умов світового ринку (рис. 1).

У рамках моделі диверсифікації можливо комплексно і взаємопов'язано застосовувати різні методи і інструменти техніко-економічного планування та регулювання.

Оцінка економічної ефективності диверсифікації зовнішньоекономічної діяльності повинна обов'язково враховувати досягнення необхідної ефективності відхилення фактичних показників від планових. У разі виявлення відхилень розробляються коригувальні дії і визначаються напрямки вдосконалення процесів диверсифікації.

Висновки. Процес управління диверсифікацією повинен носити безперервний характер. Крім безперервності управління повинно бути циклічним, так як зміни ринкової ситуації і реакції споживачів повинні відображатися в плануванні подальшої діяльності. Тому модель управління диверсифікацією зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств дозволить підвищити обґрунтованість прийнятих рішень, забезпечити гнучкість і оперативність управління, комплексно і систематично враховувати фактори зовнішнього і внутрішнього оточення підприємств, а також специфіку їх діяльності.

Диверсифікація зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств повинна привести не тільки до підвищення конкурентоспроможності окремих економічних суб'єктів господарювання, а й в цілому до підняття престижу країни, зміни її місця на світових товарних ринках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Helmut Asche, Philipp Neuerburg, Matteo Menegatti Economic diversification strategies: A key driver in Africa's new industrial revolution /UNIDO/ Development policy, statistics and research branch working paper 2/2012, the General Conference Fourteenth Session, 28 November- 2 December 2011, Vienna, Austria.

2. Derunova E. A., Ustinova N. V., Derunov V. A., Semenov A. S. Modeling of diversification of market as a basis for sustainable economic growth. Economic and Social Changes: Facts, Trends, Forecast, 2016, no. 6, pp. 91-109. DOI: 10.15838/esc/2016.6.48.5

3. Tu, J., and G. Zhou (2011): "Markowitz Meets Talmud: A Combination of Sophisticated and Naive Diversification Strategies," Journal of Financial Economics, 99, 204–215.

4. Miebs, Felix, Diversifying Diversification Strategies: Model Averaging in Portfolio Optimization (February 27, 2012). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2011969> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2011969>

5. Грозний І. С. Підход к параметризації моделі диверсифікації внешнеэкономических взаємодій України /І. С. Грозний, Р. В. Прокопенко/ Вісник ДГМА №2 2015. – С.79-83.

6. Грозний І. С. Економічні наслідки російсько-українського конфлікту 2014 р / І. С. Грозний, Р.В. Прокопенко/ «Схід» Аналітично-інформаційний журнал: Маріуполь: 2015., № 2 (134), спецвипуск – С. 129-133.

7. Украина опустилась на одну позицию в рейтинге самых конкурентоспособных экономик / Електроний ресурс – Режим доступу: [https://www.rbc.ua/rus/news/ukraina-opustilas-](https://www.rbc.ua/rus/news/ukraina-opustilas-97)

Костенко А.М.

ДИВЕРСИФИКАЦИЯ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье обоснованы подходы к диверсификации внешнеэкономической деятельности в условиях глобализации. Доказано, что процесс управления диверсификацией должен носить непрерывный характер. Предложен механизм управления диверсификацией внешнеэкономической деятельности отечественных предприятий, который позволит повысить обоснованность принимаемых решений, обеспечить гибкость и оперативность управления, в целом приведет к поднятию престижу Украины, изменения его места на мировых товарных рынках.

Ключевые слова: управление, диверсификация, модель внешнеэкономической деятельности, конкурентоспособность.

Kostenko A.M.

DIVERSIFICATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF ENTERPRISES OF UKRAINE IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

In the article the approaches to diversification of foreign economic activity in conditions of globalization are grounded. It is proved that the process of management of diversification needs to be ongoing. The author proposed mechanism to manage the diversification of foreign trade activities of domestic enterprises, which will improve the validity of decisions to ensure flexibility and efficiency of management, which will lead to the lifting prestigiously, changes its place on the world commodity markets.

Keywords: management, diversification, the modei of foreign economic activity, competitiveness.